

УДК 911.3:796.5

Гринюк О.Ю., Толибаєва Г.Б.

*ОЦІНКА СПРИЯТЛИВОСТІ КЛІМАТИЧНИХ УМОВ ДЛЯ РОЗВИТКУ
РЕКРЕАЦІЙНО-ТУРИСТИЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В ТЕПЛИЙ ПЕРІОД В
ПОДІЛЬСЬКОМУ РЕГІОНІ*

Дана робота присвячена вивченню кліматичних умов, а також їхнього впливу на розвиток рекреаційно-туристичної діяльності в теплий період в Подільському регіоні. Проведена оцінка сприятливості кліматичних умов на основі аналізу показників температури повітря.

Ключові слова: рекреація, кліматичні ресурси, Подільський регіон.

Данная работа посвящена изучению климатических условий, а также их влияния на развитие рекреационно-туристической деятельности в теплый период в Подольском регионе. Была проведено оценку благоприятности климатических условий на основе анализа показателей температуры воздуха.

Ключевые слова: рекреация, климатические ресурсы, Подольский регион.

This work is apply to the study of climatic conditions and their impact on the development of recreation and tourism activity in the warm period in Podilsky region. The favorable climatic conditions was estimated by analyzing the performance of air temperature.

Keywords: recreation, climatic resources, Podilsky region.

Постановка наукової проблеми. Рекреаційно-туристична діяльність останнім часом набуває все більшої популярності. Особливе місце в цьому плані відводиться природним рекреаційно-туристичним ресурсам. Подільський регіон, що включає Вінницьку, Тернопільську та Хмельницьку області, займає 10,1% території України. Він характеризується невисоким рівнем промислового розвитку, порівняно сприятливою екологічною ситуацією і значним потенціалом рекреаційних ресурсів. Більшість людей віддають перевагу відпочинку саме на природній складовій. Клімат, в даному аспекті, виступає як умова розвитку (просторового поширення) рекреаційно-туристичної діяльності, і може використовуватись як лікувальний ресурс у санаторно-курортній галузі.

Актуальність даної проблеми полягає у зростанні потреб населення у відпочинку та оздоровленні (короткотривала рекреація), розкритті рекреаційних можливостей території Подільського регіону. Значення рекреації особливо підвищується у зв'язку з негативними наслідками науково-технічного прогресу, погіршенням природного середовища й урбанізацією. Рекреаційна діяльність є неможливою без рекреаційно-туристських ресурсів, до яких належать і кліматичні.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питанням дослідження кліматичних ресурсів присвячено достатньо робіт як у вітчизняній, так і світовій науковій літературі. Так, П. Г. Царфіс відводить клімату провідне місцесередприродних факторів, на його думку, сприятливість дії клімату на здоров'я людини важлива для організації усіх видів рекреаційної діяльності .

Клімат – багаторічний режим погоди на даній території. Клімат є однією з провідних умов, що зумовлює просторову організацію рекреаційно-туристичної діяльності, оскільки саме кліматичні умови сприяють або обмежують використання туристами інших рекреаційно-туристичних ресурсів.

Температура повітря – є однією з найважливіших метеорологічних величин, що визначає режим погоди та загальні особливості клімату території. В той же час, температура повітря є одним із основних природних чинників, що впливає на такі важливі фізіологічні функції людського організму людини, як кровообіг, кров'яний тиск, функціональні зміни нервової системи. Для характеристики термічного режиму

використовують величини середньодобових, середньомісячних та річних температур, а також максимальні та мінімальні значення. Людський організм здатний реагувати на зміну температурних умов вже на $0,5^{\circ}\text{C}$, а також: $2-4^{\circ}\text{C}$ (слабке похолодання або потепління), $4-6^{\circ}\text{C}$ (помірне похолодання або потепління), більше 6°C (різкі зміни). Патологічні зміни в організмі людини можуть викликати різкі (більше 6°C) раптові амплітуди температур, екстремальні та мінімальні значення. Температура повітря 18°C є величиною, що визначає фізіологічно комфортні умови природного середовища, що викликає суб'єктивно хороше тепловідчуття без ознак переохолодження чи перегрівання. До того ж, на тепловідчуття людини значний вплив здійснюють інші важливі метеорологічні показники (швидкість вітру, відносна вологість та сонячна радіація). Таким чином, для оцінки вводяться різноманітні комплексні показники: ефективна температура (температура і вологість), еквівалентно-ефективна температура (температура, швидкість вітру і вологість), радіаційно-еквівалентна температура (температура, швидкість вітру, вологість і сонячна радіація). В той же час, потрібно відмітити, що проводити дані дослідження досить складно, використовуються середньодобові показники, а ті, що отримані в 12 (13) год. дня. Таким чином, найбільш обґрунтованим показником є середньодобова температура. Так, згідно досліджень Данілової Л. В., зона комфорту для практично здорової людини в легкому одязі становить $15-28^{\circ}\text{C}$. На думку Б. П. Алісова, для літніх видів рекреаційно-туристичної діяльності найбільш сприятливі умови відповідають середньодобовим температурам, що змінюються в межах $15-20^{\circ}\text{C}$. Межі комфорту можуть змінюватися в залежності від зміни природних метеорологічних показників та соціальних чинників (місця проживання, віку, захворюваності тощо).

Внаслідок цього сформувалося поняття «зона комфорту середньодобових температур», яка для більшості людей змінюється в межах від 15°C (середньодобова температура початку літа) до 25°C [1].

Елементи оцінки впливу клімату на організм людини відображаються на картах кліматичного районування і різноманітних кліматичних картах (Б. П. Алісова, М.І. Будико, С.П. Хромова, О.О. Дроздова та інші). Потрібно відмітити, що всі останні наукові дослідження, що стосуються рекреаційно-туристичної діяльності обов'язково включають питання дослідження кліматичних умов та ресурсів.

Питанням дослідження Подільського регіону в основному займаються науковці Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського і Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка. Так, оцінку й аналіз кліматичних ресурсів Поділля проведено Г. В. Чернюком [2], кліматичних рекреаційних ресурсів – Л.П. Цариком, Г.В. Чернюком [3].

Виклад основного матеріалу. Подільський регіон розташований у південно-західній частині України, на заході лісостепової зони і включає

Вінницьку, Хмельницьку і Тернопільську області (загальна площа – 60,9 тис. км²). Регіон охоплює територію між середньою течією Дністра і верхньою та середньою течією Південного Бугу. Рельєф регіону рівнинний, оскільки його територією пролягає Подільська височина, а на сході Вінниччини – частково Придніпровська височина. В межах Подільської височини на території регіону чітко виділяються окремі масиви: Кременецькі гори, Авратинська височина, Товтри, частково Опілля. На території Подільського регіону розташовані об'єкти природно-заповідного фонду, серед яких найбільш відомі національні природні парки «Кременецькі гори», «Подільські Товтри», «Дністровський каньйон» та природний заповідник «Медобори». Подільський регіон володіє потужним потенціалом для розвитку спелеотуризму – тут знаходяться численні печери, особливе місце посідають печери Оптимістична, Кришталева, Озерна. Тут знаходиться центр християнського духовного життя і паломництва – м. Почаїв, візитною картою якого є Свято-Успенська Почаївська лавра. Нині в даному регіоні активно розвиваються більшість видів рекреаційно-туристської діяльності. Наприклад, екскурсійний туризм на основі «багатої» культурно-історичної спадщини, особливо пам'яткам оборонної архітектури – фортецям, замках, оборонним культовим спорудам, міським укріпленням. Так, головними центрами пізнавального, екскурсійного туризму являються міста Кам'янець-Подільський, Кременець, Бучач, Збараж. Найбільшими курортами Подільського регіону є – Хмільник, Сатанів, Збруч, і Немирів.

Поділля характеризується помірно-континентальним кліматом, власне про кліматичні умови регіону та їх сприятливість, зокрема для рекреаційно-туристської діяльності, мова піде далі.

Для того щоб провести оцінку сприятливості кліматичних умов для розвитку рекреаційно-туристської діяльності Подільського регіону в літній період вважаємо за доцільне здійснити на основі аналізу показників температури повітря як однієї з найважливіших метеорологічних величин, що визначає режим погоди та загальні особливості клімату території. З усіх природних чинників саме температура повітря найбільше впливає на самопочуття людини, організм якої здатний реагувати на зміну температурних умов вже на 0,5°C, а відтак визначає сприятливість або несприятливість передумов для формування рекреаційно-туристської діяльності в той чи інший період.

Для характеристики термічного режиму зазвичай використовують величини середньодобових, середньомісячних та річних температур, а також максимальні і мінімальні значення. В нашому випадку, для оцінки сприятливості кліматичних умов Подільського регіону, за основу взято показники середньодобової температури. Обґрунтовано це тим, що більшість науковців виділяють так звану «зона комфорту», що для більшості здорових людей змінюється в межах від 15°C (середньодобова температура початку літа) до 25°C, що створює сприятливі, а у випадку відхилень за її межі – дискомфортні умови для розвитку рекреаційно-

туристської діяльності в літній період. Однак, потрібно відмітити, що дане дослідження виявляє лише сприятливий період.

В Подільському регіоні функціонують 15 метеостанцій:

- Білопілля, Хмільник, Вінниця, Жмеринка, Гайсин, Могилів-Подільський (Вінницька область);
- Шепетівка, Ямпіль, Хмельницький, Нова Ушиця, Кам'янець-Подільський (Хмельницька область);
- Кременець, Тернопіль, Бережани, Чортків (Тернопільська область).

Проаналізувавши географічне розташування вище наведених метеостанцій, вважаємо, що для проведення оцінки кліматичних умов доцільно використати дані лише 11 з них, оскільки: Хмільник, Ямпіль, Нова Ушиця та Бережани повторюють дані спостережень близько розташованих відповідно до них метеостанцій Білопілля, Шепетівка, Жмеринка та Тернопіль, що пояснюється їх знаходженням в одній широті та відсутністю суттєвих відмін в орографії.

В метеорологічній та кліматичній науковій літературі актуальним прийнято вважати дослідження за 25-30 років, але в умовах глобальних змін клімату, останнім часом становить від 7 до 15 років. Основним джерелом даних при оцінці сприятливості умов досліджуваного регіону в рекреаційно-туристських цілях виступають дані зафіксовані на метеостанціях, що опубліковуються в Метеорологічних таблицях.

Таким чином, нами було проаналізовано дату переходу середньодобової температури через 15°C по 11 метеостанціях за період 2000-2011 рр. В таблиці 1 представлені зведені дані по всіх 11 метеостанцій [4]. Сприятливий період в основному встановлюється в кінці квітня – на початку травня (в середньому це – 30 квітня), правда потрібно відмітити, що найраніше середньодобова температура в Подільському регіоні, переходить через позначку 15°C – 14 квітня (наприклад, метеостанція Гайсин – 2000 та 2005 рр.), а найпізніше – 29 травня (наприклад, метеостанція Білопілля – 2004 р.). Закінчується сприятливий період приблизно в кінці вересня – на початку жовтня, найраніше сприятливий період закінчувався 10 вересня (наприклад, метеостанція Кременець– 2002 рік), найпізніше – 31 жовтня (наприклад, метеостанція Кам'янець-Подільський – 2001 р.). Середня тривалість сприятливого періоду для розвитку рекреаційно-туристичної діяльності в теплий період в Подільському регіоні коливається від 103 до 122 днів, що створює всі передумови для розвитку даного виду діяльності і відносить дану територію до перспективної. Найменш тривалий сприятливий період тривав 88 днів (метеостанція Хмельницький, 2001 р.), а найбільш – 133 дні (метеостанція Могилів-Подільський – 2000, 2003, 2009 рр.). На основі середніх показників тривалості сприятливого періоду за допомогою методу інтерполяції та способу ізоліній (ізоліній проведені через 5 днів) було побудовано низку статистичних поверхонь, які відображають геопросторовий перерозподіл значень тривалості сприятливого періоду для

розвитку рекреаційно-туристичної діяльності в Подільському регіоні (рис. 1).

Таблиця 1

Показники тривалості сприятливого періоду[4]

Назва метеостанції	Дата настання періоду			Дата закінчення періоду			Тривалість за літній період		
	Середнє	Найраніше	Найпізніше	Середнє	Найраніше	Найпізніше	Середнє	Min	Max
Жмеринка	30.04	15.04	17.05	29.09	21.09	11.10	108	97	120
Гайсин	30.04	14.04	16.05	03.10	14.09	13.10	113	103	128
Білопілля	01.05	14.04	29.05	03.10	14.09	10.10	107	93	118
Кам'янець-Подільський	30.04	14.04	16.05	04.10	20.09	31.10	115	108	128
Вінниця	30.04	14.04	17.05	03.10	21.09	18.10	107	98	117
Кременець	30.04	14.04	16.05	03.10	10.09	31.10	106	96	121
Могилів-Подільський	25.04	14.04	16.05	05.10	23.09	31.10	122	107	133
Тернопіль	02.05	18.04	16.05	30.09	10.09	08.10	103	89	115

Відповідно рисунку 1 можна встановити, що найсприятливішими кліматичними умовами для рекреаційно-туристської діяльності є південно-східна частина Подільського регіону, а саме південно-західну частину Вінницької області, де сприятливий період становить 115 і більше днів на рік. В даному регіону функціонує дитячий кліматичний санаторій «Зелена діброва» (Крижопільський район Вінницької області).

Достатньо сприятливі кліматичні умови характерні для центральної та східної частини регіону, де сприятливий період для розвитку рекреаційно-туристичної діяльності становить від 105 до 115 днів на рік.

Територіально дана територія охоплює майже всю Вінницьку (окрім південної частини), південну і західну частину Хмельницької та південну частину Тернопільської областей. У даному регіону функціонують дитячий кліматичний санаторій «Подільський Артек» (Ладизинський район Вінницької області), клімато-бальнеологічні курорти Хмельник та Немірів (Вінницька обл.), бальнео-кліматичні санаторії «Лісова пісня» (Кам'янець-Подільський район Хмельницької області) та «Радуга» (м. Волочиськ Хмельницької області). Для решти території Подільського регіону, а саме центральних та північних частин Тернопільської та Хмельницької областей, тривалість сприятливого періоду становить в межах 100 днів на рік, що звичайно є також сприятливим для розвитку рекреаційно-туристичної діяльності. На даній території функціонує офтальмологічний кліматичний санаторій «Барвінок» (Зборівський район Тернопільської області).

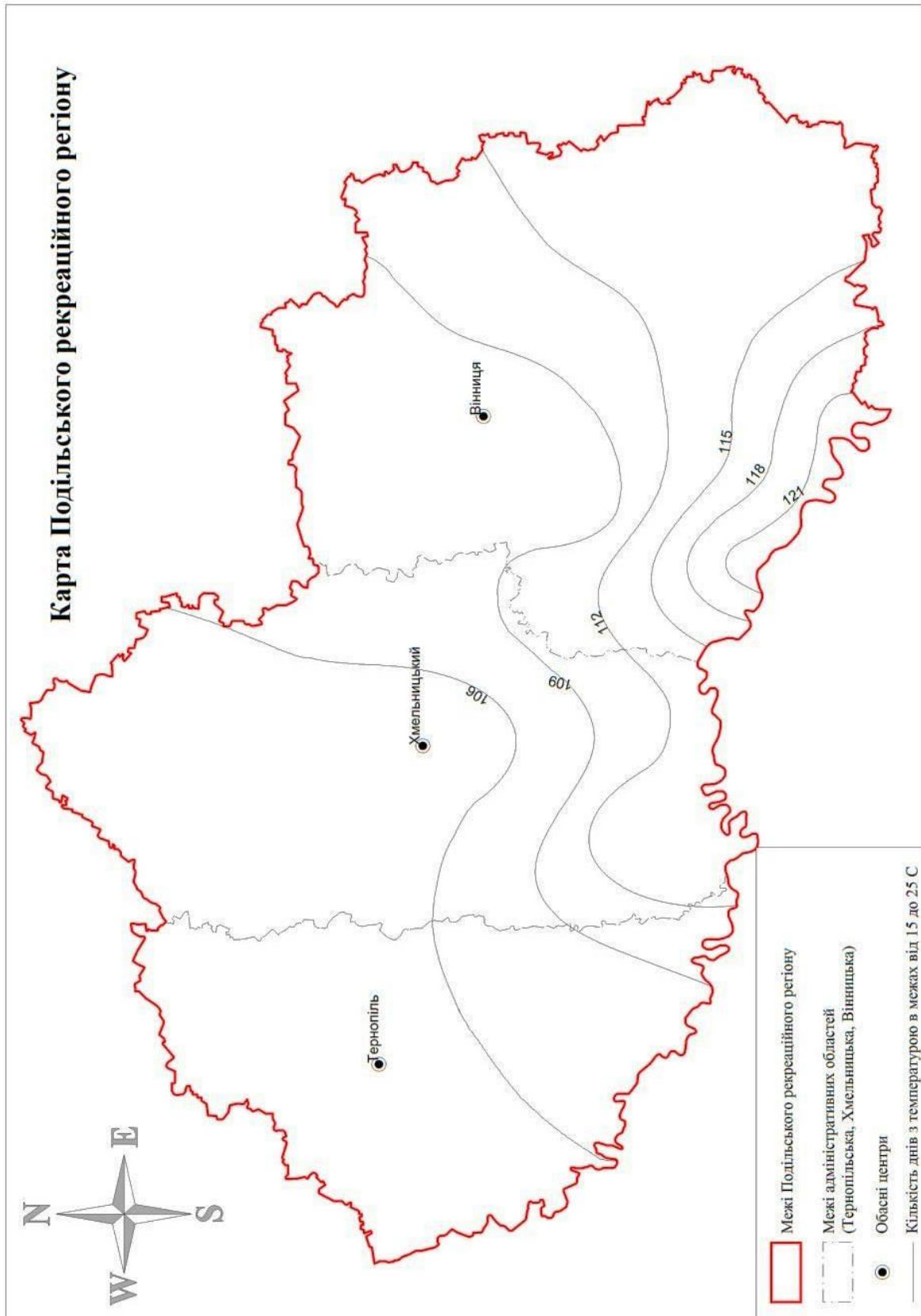

Рис. 1. Тривалість сприятливого періоду для організації видів рекреаційно-туристичної діяльності в Подільському регіоні в літній період

Висновки. Отже, проаналізувавши результати оцінки сприятливості кліматичних умов для розвитку рекреаційно-туристичної діяльності в Подільському регіоні можна констатувати наступне:

- сприятливі кліматичні умови для розвитку рекреаційно-туристської діяльності настають в кінці квітня на початку травня (найраніше – 14 квітня) і тривають до – кінця вересня – початку жовтня (найпізніше – 31 жовтня);
- тривалість сприятливих кліматичних умов (в межах 15-25°C) для розвитку рекреаційно-туристичної діяльності становить від 90 (північно-західна частина регіону) до 130 (південно-східна частина регіону) днів на рік;
- найбільш сприятливими умовами характерні для південно-східної частини Подільського регіону, де тривалість становить від 115 і більше днів на рік;
- в цілому кліматичні умови Подільського регіону сприятливі не тільки для розвитку літніх видів рекреаційно-туристичної діяльності, а для проведення кліматолікування в спеціалізованих санаторно-курортних закладах, наприклад офтальмологічний кліматичний санаторій «Барвінок».

Використані джерела:

1. *Методичні вказівки до виконання практичних робіт з дисципліни «Основи географії рекреації та туризму»: для студентів географічних факультетів напряму «географія» спеціальності «географія рекреації та туризму» / Укл. О. Ю. Гринюк. – К.: ЛГТ, 2012 – 54 с.*
2. *Чернюк Г. В. Ресурси Клімату Поділля // Наукові записки Тернопільського державного педагогічного університету. Серія: Географія. №2. – Тернопіль: ТДПУ, 1999. – С.30-38.*
3. *Царик Л. П., Чернюк Г. В. Природні рекреаційні ресурси: методи оцінки й аналізу. – Тернопіль: Підручники&посібники, 2001. – 188 с.*
4. *Фондові матеріали Центральної геофізичної обсерваторії.*